

Znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy zwierzęta żyjące w warunkach stworzonych przez ludzi i odbiegających całkowicie od warunków ich naturalnego środowiska czują się dobrze, wymaga szczegółowej analizy wielu aspektów tego zagadnienia. Tylko prawidłowo przeprowadzona analiza pozwoli uzyskać odpowiedź na to pytanie.

PRAWA ZWIERZĄT

W celu prawidłowego doboru warunków bytowania zwierząt wyhodowanych przez człowieka rząd brytyjski w latach sześćdziesiątych zlecił Komisji Brambella sporządzenie raportu na temat masowego chowu zwierząt. Rezultatem prac Komisji było opracowanie pięciopunktowej listy praw zwierząt. Pierwsze trzy punkty dotyczą fizycznej, a ostatnie dwa psychicznej strony życia zwierząt:

- wolność od głodu,
- wolność od niewygód,
- wolność od bólu, okaleczeń i chorób,

- wolność naturalnych zachowań,
- wolność od strachu i zmartwień.

W punktach dotyczących sfery doznań psychicznych nie ma zgodności przekonań. Problem ten polega na trudności jednoznacznego stwierdzenia naturalnego zachowania zwierzęcia w warunkach nienaturalnych.

Przykład 1:

Zwierzę roślinożerne w naturze musi wykazywać strach, gdyż zagrażają mu drapieżniki. Poziom i umiejętność dawkowania strachu warunkuje przetrwanie. Natomiast w warunkach „sztucznych” zwierzę nie jest zagrożone atakiem drapieżników, a mimo to się boi. Zatem określenie „wolność od strachu” nie jest jednoznaczne.

Przykład 2:

Kura, gdy znajduje się na wolnej przestrzeni, boi się, że zostanie zaatakowana przez drapieżnika. Nie zniesie jajek na odkrytej przestrzeni, tylko w miejscu ukrytym. Wydaje się, że nie jest dla niej istotne, czy zniesie jaja w budynku wielkiej fermy, gdzie nie wejdzie żaden lis. Fakt możliwości ukrycia się w nowoczesnej fermie daje jej „wolność od strachu”, która umożliwia „wolność naturalnych zachowań” - rozmnażania.

Przykład 3:

W ogrodach zoologicznych występował problem z rozmnażaniem gepardów. Badania naukowe na gepardach żyjących na wolności wykazały, że w naturze samce i samice żyją oddzielnie. Rozdzielenie ich w ogrodach rozwiązało problem [1].

Przykład 4:

W przypadku psów jedną z głównych form naturalnych zachowań jest wałęsanie się na dużej przestrzeni, na co nie zezwalają przepisy naszego życia społecznego. W związku z tym powstaje wiele problemów z zachowaniem psów, wynikających z ograniczenia „wolności naturalnych zachowań”.

Problem jest wielowątkowy i choć wiele zrobiono, aby spełnić podstawowe potrzeby zwierząt umożliwiające im prezentowanie naturalnych zachowań, do dziś żadnemu zwierzęciu, zarówno towarzyszącemu, jak i hodowlanemu, nie udało się zapewnić spełnienia wszystkich jego potrzeb. Tego typu stan powoduje zaburzenia wieloukładowe w radzeniu

sobie z emocjami przez zwierzęta. Znaczącą rolę we wzmacnianiu tego problemu odgrywa humanizacja zachowań zwierzęcych.

Jeżeli chcemy stworzyć zwierzętom dobre warunki, niezależnie od tego, czy żyją w ogrodach zoologicznych, gospodarstwach domowych, czy własnych legowiskach, powinniśmy się oprzeć na systemie podstawowych emocji mózgu. Środowisko, w jakim żyją zwierzęta, powinno w jak największym stopniu pobudzać emocje pozytywne i nie uaktywniać w stopniu większym niż to konieczne emocji negatywnych.

Udowodniono, że każdy gatunek ma określone potrzeby, które muszą być spełnione, aby zwierzę mogło funkcjonować stabilnie emocjonalnie i nie popadało w stereotypy wynikające z braku spełnienia potrzeb [2].

Mózg - ludzie a zwierzęta

Większość leków stosowanych w psychiatrii stosujemy z powodzeniem u zwierząt, osiągając bardzo dobre efekty terapii zachowań [3]. Wynika to z tego, iż zarówno mózg ludzki, jak i zwierzęcy ma ten sam system podstawowych emocji. Podobieństwa pojawiają się także w jego budowie. Gdy przetniemy mózg świni, trudno będzie odróżnić jego dolną część od ludzkiej. Ludzie mają znacznie więcej kory nowej, ale to nie z niej pochodzą emocje, lecz z niższej, dolnej części [4].

Cierpienie psychiczne powoduje u ludzi pragnienie powstrzymania złych emocji i uruchomienia dobrych - chcą poczuć się lepiej. Tak samo wygląda to u innych ssaków.

Doktor Jaak Panksepp, neurobiolog z Waszyngtońskiego Uniwersytetu Stanowego, autor „Affective Neuroscience”, twierdzi, że „emocje tworzą spójne ciągi zachowań, które można wywołać poprzez miejscową stymulację mózgu elektrycznością. Jeżeli stymulujemy system mózgowy odpowiedzialny za podstawowe emocje, wszystkie zwierzęta reagują tożsamo. Jeżeli stymulujemy system strachu, zwierzę zastyga w bezruchu lub ucieka, jeżeli system gniewu, warczy, szczeka lub gryzie. Elektrody stymulujące system więzi społecznej, zwierzę zaczyna nawoływać inne zwierzęta” [5].

SYSTEMY NAJWAŻNIEJSZYCH EMOCJI

Szukanie

To podstawowy impuls do poszukiwań, badań i nadawania znaczeń środowisku. Stanowi połączenie różnych emocji. Po pierwsze pragnienia (dającego energię do poszukiwań celu - jedzenia, seksu, schronienia, aż po wiedzę). Do drugie, ciekawości (wiążącej się z

przyciągającą nowością). Po trzecie, spełnienia (jeżeli spełnienie nie następuje, pragnienie i ciekawość pozostają, i szukanie trwa nadal). Jeżeli na tej osi następuje zaburzenie, dochodzi do patologii zachowań i szeregu powikłań z nimi powiązanych.

Szukanie należy do bardzo przyjemnych emocji. Jeżeli podłączymy zwierzęciu elektrody do systemu szukania w mózgu, to ono samo będzie włączało zasilanie. Zwierzęta bardzo lubią autostymulację systemu szukania, gdyż wiąże się to z przyjemnością oczekiwania na coś nowego. Niektóre doniesienia naukowe uważają go za „ośrodek przyjemności” [6].

Szukanie jest uważane za jedną z głównych emocji. Jaak Panksepp uważa, że jest to „ogólna platforma do wyrażania wielu podstawowych procesów emocjonalnych. Jest to ten system, który pomaga zwierzętom w antycypowaniu różnych typów nagród” [5]. System szukania pomaga także w przewidywaniu złych rzeczy, o czym świadczą nowe badania. Obszar w jądrze półleżącym, będącym częścią tego systemu, odpowiada za negatywne bodźce, których zwierzę się boi. Szukanie jest więc swego rodzaju emocjonalnym omnibusem, dającym pozytywne i negatywne motywacje. Na dzień dzisiejszy przyjmuje się jednak, że szukanie ma jedynie pozytywny charakter i oznacza: pragnienie, oczekiwanie i ciekawość.

Wściekłość

Podstawowe emocje wściekłości w odniesieniu do drapieżnika rozwinęły się w wyniku doświadczeń związanych ze schwyтaniem i unieruchomieniem, które powodują stymulację obszarów podkorowych mózgu, prowadzącą do wściekłości [7]. Daje ona uwięzionemu zwierzęciu bardzo dużą siłę do walki. Pozwala też zaskoczyć drapieżnika w celu rozluźnienia przez niego uchwytu i zyskania możliwości ucieczki. Uczucie wściekłości towarzyszy zwierzęciu od momentu narodzin. Jeżeli przytrzymamy mocno kilkudniowego szczeniaka odwróconego do góry nogami, będzie wykazywał dużą złość.

Formy wściekłości to:

- **Frustracja.** Jest to łagodna forma wściekłości. Występuje wtedy, gdy nie udaje się osiągnąć celu, pozbyć się czynnika wyzwalającego wściekłość. Niektóre zwierzęta trzymane w niewoli odczuwają frustrację z powodu przebywania w zagrodach, oborach, mieszkaniach czy domach. Zamknięcie stanowi dla nich formę ograniczenia. Wiele z nich próbuje ucieczki, kiedy tylko mają ku temu okazję.
- **Strach.** Gdy zagrożone jest przetrwanie zwierzęcia w sensie fizycznym, mentalnym lub społecznym, czuje ono strach [8]. Ośrodki podkorowe strachu są dokładnie znane. Zniszczenie jądra migdałowatego wyłącza strach.

- **Panika.** Panksepp kwalifikuje ją do systemu więzów społecznych. Zwierzęta reagują paniką, przechodzącą w depresję i kończącą się śmiercią, w przypadku porzucenia przez matkę we wczesnym okresie życia. System paniki rozwinął się z doświadczenia fizycznego bólu. Stan taki wywołuje ból psychiczny.

Pożądanie

Oznacza zespół zachowań zmierzających do przekazania własnego materiału genetycznego następnym pokoleniom. Jest najsilniejszym odczuciem dającym preferencję emocjonalną nad innymi zachowaniami. Brak spełnienia pożądania z punktu widzenia przekazu genów danego osobnika następnemu pokoleniu jest dla niego równoznaczne z wyginięciem biologicznym. Dlatego też spełnienie pożądania jest dla osobnika emocją nadrzędną.

Zabawa

Jest to system emocjonalny mózgu, który doskonalił cechy niezbędne do przetrwania i rozwoju gatunku. Za zabawę odpowiedzialne są ośrodki podkorowe mózgu. Do tej pory nie udało się zrozumieć natury systemu zabawy w mózgu. Wiemy jednak, że same zachowania z nią związane oznaczają dobre samopoczucie. Przygnębione, przerażone i złe zwierzę nie bawi się. System zabawy wywołuje radość [9].

Biorąc pod uwagę wymienione typy emocji, zrozumiemy, dlaczego pewne rodzaje środowiska są dobre dla zwierząt, a inne nie. W dobrym środowisku mózg zwierzęcia rozwija się prawidłowo i nie występują problemy z zachowaniem.

Streszczenie:

Celem tego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy zwierzęta mogą czuć się dobrze, żyjąc w warunkach stworzonych przez człowieka. Komitet Brambella sporządził pięciopunktową listę praw zwierząt. Pierwsze trzy odnoszą się do fizycznych aspektów życia zwierząt, dwa ostatnie poruszają kwestie zwierzęcej psychiki.

Słowa kluczowe:

potrzeby, emocje, wolność, wściekłość, poszukiwania, pragnienia, zabawa.

Piśmiennictwo:

1. Manning A., Dawkins M.S.: *An Introduction to Animal Behavior*. Wyd. 5, Cambridge University Press 1998, p. 371-372.
2. Wiedenmayer Ch.: *Causation of the Ontogenetic Development of Stereotypic Digging in Gerbils*. „Animal Behaviour” 53, nr 3 (1997), p. 461-470.
3. Overall K.: *Clinical Behavioral Medicine for Small Animals*, Mosby, St. Louis 1997.
4. Grandin T.: *Thinking in Pictures*, Nowy Jork 1995.
5. Panksepp J.: *Affective Neuroscience: The Foundations of Human and Animal Emotions*. Nowy Jork 1988.
6. Berridge K.C., Robinson T.E.: *Parsing Reward*. „Trends in Neuroscience” 26, nr 9 (2003), p. 507-513.
7. Panksepp J.: *Agression Elicited by Electrical Stimulation of the Hypothalamus in Albino Rats*. „Physiology and Behavior” 6, nr 4 (1971), p. 321-329.
8. LeDoux J.: *The Emotional Brain*. Simon & Schuster, Nowy Jork 2006.
9. Panksepp J. i wsp.: *Effects of Neonatal Decortication on the Social Play of Juvenile Rat*. „Physiology and Behavior” 56, nr 3 (1994), p. 429-443.

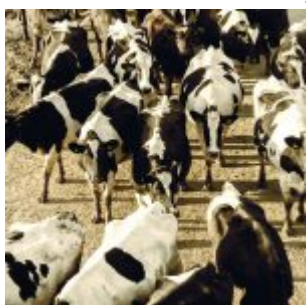
Promowane

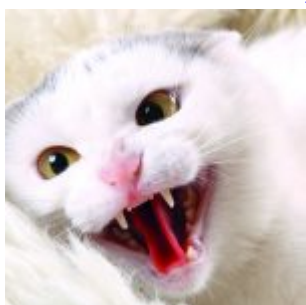
- [Psychologia zwierząt - cz. XV. Neurobehawior](#)

- [Psychologia zwierząt - cz. XIV. Neurobehawior](#)

- [Psychologia zwierząt - cz. VI. Krowa - wielkie ciało i wielki rozum](#)

- [Psychologia zwierząt - cz. V. Zachowania agresywne i towarzyskie kotów](#)

- [Apel letni Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami w Polsce](#)